

УДК 623.76

М.Д. Ткаченко

Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», Харків

МОБІЛЬНІ ДІЇ ЗАГАЛЬНОВІЙСЬКОВИХ З'ЄДНАНЬ, ЧАСТИН, ПІДРОЗДІЛІВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

У статті розглядається питання щодо впровадження мобільних дій в бойову практику військ, яке має державне значення, оскільки безпосередньо пов'язане з вирішенням проблеми забезпечення національної безпеки країни і, крім того, є гарантованим стимулом для підйому морального стану військ і реформування їх в руслі сучасних вимог.

Ключові слова: мобільні дії, упередження противника, вироблення рішення, маневр, удар.

Вступ

Постановка проблеми. У бойових статутах завжди проводилася думка про необхідність рішучих і стрімких дій в операції (бою) як неодмінній умові успіху. З позицій сьогодення роль і значення згаданих категорій вимагають глибшого осмислення і аналізу. Це обумовлено тим, що в сучасних умовах вектор розвитку засобів і способів ведення війни направлений у бік зростання мобільності дій військ, причому зростання з прискоренням. Двигуном розвитку є прагнення кожної з протиборчих сторін добитися успіху при будь-яких, у тому числі і несприятливих умовах і обставинах. Чим по суті відрізняються мобільні дії від звичайних? Яка їх мета? Чи не відкласти до кращих часів практичне рішення проблеми мобільних дій в Збройних Силах України?

Аналіз літератури. Відношення до цієї проблеми в середовищі військових фахівців Збройних Сил України, якщо судити по публікаціях, ще не визначилося, що в якійсь мірі може бути пояснено об'єктивними труднощами військового реформування. Разом з розумінням її актуальності спостерігається і деякий скепсис (хоча мобільні дії відомі з давніх пір, їх сучасна роль – щось принципово нове і поки не зовсім зрозуміле). Але історичний досвід свідчить, що не відмітити вчасно важливу нову тен-

денцію – означає багато втратити. Чи слід відноситися до факту зростання мобільності дій військ як до чергової моди у військовій справі? Очевидно немає.

Мета статті: показати, що питання впровадження мобільних дій в бойову практику має державне значення, оскільки безпосередньо пов'язане з вирішенням проблеми забезпечення національної безпеки країни і, крім того, є прекрасним стимулом для підйому морального стану військ і реформування їх в руслі сучасних вимог.

Розділ основного матеріалу

Розглянемо мобільні дії з погляду їх найбільш загальних внутрішніх проблем. Раніше вже наголошувалося, що необхідною умовою перехоплення (захоплення) ініціативи у противника є упередження його в діях (під упередженням ми розуміємо виконання комплексу заходів, що зводяться до розкриття намірів противника і проведення контрзаходів, які перешкоджають здійсненню цих намірів). Але як реалізувати ідею упередження, якщо і противник прагне до того ж, якщо обидві сторони пускають в хід всі свої найбільш сильні аргументи? Традиційний “силовий прийом” може не досягти своєї мети, хоча це зовсім не означає, що до нього не потрібно готуватися (під “силовим прийомом” тут розуміються бойові дії, націльні головним чином на нанесення противнику

максимально можливого збитку). У реальній дійсності умови реалізації принципу у кожному конкретному випадку будуть настільки різноманітними, що зажадають одночасного прояву розуму, волі і творчої ініціативи не тільки командування, але і всього особового складу. Тому вираз “упередження в діях” не слід розуміти дуже прямолинійно, бо завдання тут не вичерпується одним упередженням в часі. З давніх часів у військовому мистецтві була відома формула перемоги: перш ніж перемогти противника в бою, його потрібно, зміцнившись духом, “передумати”, перехитрити, переграсти в думці.

Цілком зрозуміло, що в даний час спиратися лише на досвід і інтуїцію командира недостатньо, оскільки умови ведення озброєної боротьби істотно змінилися. Технічний прогрес надає в розпорядження протиборчих сторін все нові і нові види озброєння і військової техніки. З'явилися нові можливості для оперативної і бойової взаємодії всіх видів ЗС, у зв'язку з чим слід говорити про стрибкоподібну зміну принципів ведення війни. Таким чином, підвищення значущості мобільних дій військ (сил) – знамення часу.

Мобільні дії теж стрімкі, але це не короткочасний імпульс, заснований лише на вольовому зусиллі, це норма поведінки військ в сучасному бою (операції). Отже, для успішного ведення мобільних дій в умовах протиборства з сильним противником необхідно створити особливе штучне середовище бойового функціонування людини, яка помножить його можливості стосовно нових умов. Її технічні параметри можуть бути визначені на основі комплексного дослідження з використанням апарату військової науки, військової ергономіки і ряду військово-технічних дисциплін. Крім того, і сама людина повинна бути підготовлена до продуктивного використання такого середовища.

Наступним кроком в теоретичному розгляді проблеми мобільних дій повинен стати детальний аналіз цього складного цілеспрямованого процесу.

Вся система мобільних дій (весь цикл) складається з декількох послідовних просторово-часових етапів, здійснюваних безліччю різноманітних елементів угруповання в різному поєднанні. Щоб розібратися в такому складному різноманітті взаємодіючих об'єктів і результатів дій, необхідно збудувати цю систему навколо ключового поняття, яким є упередження. Мобільні дії завжди налаштовані на упередження противника. Упередження – їх первинний, неодмінний компонент. Воно дозволяє нав'язати противникові бій раніше того моменту, коли той буде готовий виступити у всеозброєнні, тобто в розгорненому боеготовому вигляді. Головною характеристикою упередження є випередження в часі. Часткові упередження, досягнуті на окремих етапах, послідовно підсумовуються, утворюючи їх підсумкову величину. У скороченому вигляді це може бути виражено такою формулою:

$$\Delta t = \Delta t_i + \Delta t_{\text{вир.р.}} + \Delta t_{\text{вик.р.}}$$

де Δt_i – упередження на етапі добування інформації; $\Delta t_{\text{вир.р.}}$ – упередження на етапі вироблення рішення; $\Delta t_{\text{вик.р.}}$ – упередження на етапі виконання рішення.

У правій частині приведеної формули сума має сенс алгебри, тобто кожен доданок може бути позитивним, негативним або нулем. Сенс негативного результату простий: випередив противник, а не ми.

Розглянемо систему мобільних дій, спираючись на дану формулу.

Етап добування інформації повинен завершитися упередженням противника за часом збору і передачі командирів (в штаб) інформації, причому інформації, достатньої для ухвалення рішення. Основну її частину складають відомості про противника. Для прискорення процесу їх добування дієвим засобом може з'явитися, зокрема, розвідка боем, з якою заздалегідь синхронізується (у плановому порядку) решта всіх видів і способів розвідки і для якої доцільно мати спеціалізовані формування (як, наприклад, в сухопутних військах США). Проте зміст даного етапу далеко не вичерпується збором відомостей. Важливо не тільки випереджати противника в швидкості збору відомостей – необхідно приймати заходи, що знижують ефективність ведення розвідки протиборчою стороною (здійснювати РЭБ, ППО, боротьбу з диверсійно-розвідувальними групами, знищення виявлених РЛС силами артилерії, авіації, а також оперативне і тактичне маскування, рефлексивне управління противником, інформаційну і психологічну боротьбу та ін.).

На етапі вироблення рішення упередження противника досягається не тільки за часом вироблення рішення і постановки на його основі бойових завдань підлеглим військам, але і за якістю рішення: у його задумі нарешті, удари загальновійськовими формуваннями. Реально можливі мобільні дії як із згаданої повної схеми, так і по частковій. Останнє найімовірніше в обороні, а в настанні – при невеликому масштабі бойових дій (наприклад, бій частини або підрозділу на ізольованому напрямі).

У ряді випадків дії з часткової схеми навіть переважні: вогнева дія пересунеться за часом на початок удару військами, з тим щоб забезпечити раптовість атаки. Ефект раптовості, якщо його своєчасно використовувати, дозволяє навіть нечисленній групі нападу отримати перевагу перед численним противником по бойовому потенціалу, оскільки противник у цей момент не буде готовий надати серйозного опору нападаючим. Крім того, ініціатива цілком опиниться в руках нападаючих (противник не зможе протиставити їм свій план дій). Але чи довго може зберігатися таке положення? Навряд чи доцільно будувати розрахунки на одному лише упередженні – противник, який відновив свою боездатність, змине відносно невелику мобільну групу (слабкість групи зумовлена її суттю – це плата за велику швидкість дій). Отже, для успішної реалізації всього задуму крім мобільної необхідно мати силову групу, в завдання якої входить закріплення первинного успіху, досягнутого мобільною групою за рахунок раптовості, і страхування останньої від знищення противником. Силова група, що має в своєму складі важкі засоби поразки, буде готова вступити в бій

з деяким запізнюванням. Саме на це зрушення повинні бути розраховані сили мобільної групи, протягом цього часу вона повинна бути здатна ефективно вести бойові дії. Подібний розрахунок цілком реальний, якщо штаб має в своєму розпорядженні всю необхідну інформацію.

Приведена схема реалізації мобільних дій має принципове значення. Екстремальні умови, в яких вони протікають, неможливість одночасного досягнення швидкості, раптовості і сили дії на противника вимушують розділити їх за часом: спочатку швидкість, потім сила (цей принцип ми називаємо принципом розділення швидкості і сили). Приймаючи даний принцип як один з постулатів теорії мобільних дій, ми отримуємо цілий ряд практичних висновків.

По-перше, мобільні дії і мобільні сили не просто різні, але і різномасштабні поняття: у мобільних діях беруть участь всі війська, як мобільні, так і звичайні (останні умовимося називати лінійними). Таким чином, мобільні сили – лише частина тих сил, які ведуть мобільні дії (решта складових – це силовий елемент, група управління і група забезпечення).

По-друге, звідси ж видно неспроможність ідеї вирішити проблему мобільних дій шляхом створення великого міжвидового об'єднання мобільних сил.

По-третє, з погляду матеріального забезпечення, мобільні дії – це форсований режим звичайних бойових дій, що вимагає підвищеної витрати резервів і ресурсів. Звідси витікає, що мобільні дії не можуть вестися безперервно – потрібні паузи або чергування їх із звичайними бойовими діями, під час яких проводиться відновлення необхідних резервів і ресурсів.

Наступне питання, що підлягає розгляду, – це принципи побудови угруповання військ, що мобільно діють, і управління ними.

Важлива вимога, що пред'являється до вказаного угруповання, – необхідність мати істотно більший бойовий потенціал порівняно з еквівалентною за чисельністю і складом угрупованням лінійних формувань (за рахунок її якості). Цей потенціал повинен бути достатнім, щоб забезпечити зміну ситуації в протиборстві з сильним противником в сприятливу сторону хоч би на той період, який дозволить провести необхідне перегрупування своїх сил.

Інакше мобільні дії не мають сенсу. Але не тільки чисельність і склад визначають величину бойового потенціалу угруповання – вагому роль грає вибір схеми її побудови. Цю тему доцільно розвивати стосовно крупного масштабу дій військ, коли можна буде побачити мобільні сили у дії не тільки самі по собі, але і як елемент великої системи, що включає силовий елемент, а також управління всією системою і її забезпечення. Втілення принципу розділення швидкості і сили при побудові угруповання військ, що мобільно діє, означає ешелонування побудови не тільки по звичайному призначенню ешелонів, але і по здатності їх до швидкого маневру. Крім того, побудова повинна відповідати і іншій вимозі – забезпечити утаєння намірів командування на майбутню операцію і раптовість дій.

Задовольняє обом вимогам варіант, коли побудова має в своєму складі могутній мобільний резерв, що володіє розширеною функцією: він може вводитися в бій не тільки в якості загальновійськового (для вирішення раптово виникаючих завдань), але і як перший ешелон, початківець мобільні дії. До складу цього резерву повинні увійти формування, що володіють найвищою здібністю до мобільних дій, зокрема до швидкого висунення з глибини. Щоб виконати останню вимогу, доцільно всередині резерву створити ешелони, що розрізняються по здатності швидко діяти, тобто і в цьому випадку застосувати принцип розділення швидкості і сили. Тоді з початком мобільних дій найманевреніша частина мобільного резерву зможе несподівано для противника впливати вогнем і завдати ударів військами на уразливій ділянці його оборони (або в тилу його наступаючих військ), а решта складових мобільних сил з'явиться вслід за нею і зіграє роль первинного силового підкріплення.

Що стосується лінійних формувань, що входять до складу силового елемента угруповання, то і тут доцільно реалізувати принцип розділення швидкості і сили, розподіливши їх в ешелони, що розрізняються по здатності швидко діяти. Тоді з початком мобільних дій силовий елемент угруповання, виконуючи своє функціональне призначення – закріплювати успіх мобільних сил, діятиме не як монолітна група, а по-ешелонно. Так у загальних рисах може виглядати послідовність розвитку подій в операції (бою), що проводиться у формі мобільних дій.

Прикладом подібного ешелонування військ (сил) може послужити варіант трьохешелонованої побудови мобільної групи оперативного масштабу.

Перший ешелон володіє найвищим рівнем мобільності і включає високорухому артилерійську групу, винищувальну, штурмову і спеціальну авіацію (літаки РЭБ, розвідки, повітряні міни загороджувачі та ін.). Цей ешелон надає могутнє вогневе поразення на угруповання противника, яке атакується.

Другий ешелон (другий по рівню мобільності) включає аеромобільні формування, що мають власну транспортну авіацію і вогневі засоби, які переправляються по повітрю. Ешелон повинен закріпити і розвинути результати вогневого впливу на противника, здійсненого першим ешелonom. Під прикриттям з повітря він висаджує поблизу ділянки, що атакується, десанти, які після збору закріплюються на місцевості і далі виконують своє бойове завдання по обороні захопленого об'єкту або ділянки місцевості до підходу головних сил.

Третій ешелон, поступливий першим двом в маневреності, є основним носієм вогневої і ударної потужності всього угруповання, його загальновійськові формування складають ударне ядро групи мобільних сил. Вони висуваються в район бойових дій, де вже ведуть бої формування перших двох ешелонів, і з ходу вступають в бій.

Ці загальновійськові формування повинні мати особливу організаційно-штатну структуру, яка забезпечує істотно вищу мобільність порівняно з лінійни-

ми загальновійськовими формуваннями, і в той же час вищі показники вогневої і ударної потужності. Це може бути досягнуто за допомогою впровадження нових принципів їх організації, підвищення якості управління військами, взаємодії і всебічного забезпечення. Зокрема, у складі таких формувань, а також поза ними (у складі всієї мобільної групи в цілому) передбачається новий елемент – повітряний ешелон, що грає виключно важливу роль. У його функції входять боротьба з вертольотами і десантами противника, розвідка, управління військами і вогнем, забезпечення всіх видів.

Для управління сумісними діями трьох ешелонів, розділених між собою просторово (особливо на початкових етапах мобільних дій) і що виконують завдання в принципово різних умовах, доцільно використовувати двоступінчатий принцип: перший ступінь – командний пункт (КП), розташований в бойових порядках третього ешелону мобільної групи, і передовий КП, що розташований в другому ешелоні і має рухому групу управління, що висувається в перший ешелон; другий ступінь – сукупність КП кожного з ешелонів, підлеглих загальному КП. Така система управління, володіючи підвищеною живучістю, забезпечить єдність управління різнорідними складовими мобільної групи, автономність і конкретність управління усередині кожного з ешелонів, будучи при цьому елементом системи більш високого рівня – системи управління всім угрупованням військ, що мобільно діє.

Виходячи з викладених вище міркувань, пропонується такий варіант визначення мобільних дій.

Мобільні дії – це дії військ в операції (бою), націлені на захоплення оперативної (бойової) ініціативи за рахунок упередження противника. Вони є системою дій, що включає дії певної частини військ (сил), розраховані на упередження противника, і узгоджені з ними по меті, місцю і часу силові дії решти військ, призначені для закріплення і нарощування ефектів досягнутої раптовості. Дана система реалізується за рахунок завчасного створення і налагодження взаємодії мобільної і силової груп.

Мобільні дії можуть вестися як в наступі, так і в обороні. Мобільна оборона – це система мобільних дій, що проводяться у формі упереджувального маневру, відзеркалення ударів противника, утримання місцевості, що обороняється, і нанесення по ньому контрударів. Її мета – зруйнувати первинний задум противника за допомогою контрзаходів, що упереджують його реалізацію, виграти час для підтягання резервів з глибини, максимально вмотати сили противника, поставити його в невідне положення і, перехопивши ініціативу, за допомогою резервів, що підійшли, завдати йому необхідної поразки.

Мобільний наступ – це система мобільних дій, що проводяться у формі упереджувального маневру і ударів, своєчасного відзеркалення контрударів противника, захоплення рубежів, що обороняються ним. Його мета – нав'язати противникові свою волю, утримувати ініціативу до кінця, розчленувати голо-

вні сили ворога на ізольовані частини, забороняючи використовувати у відповідних діях свої повні можливості, завдати йому неприйнятної збитку, примусити до припинення опору, вирішити поставлене наступальне завдання.

Для переходу в новий якісний стан, тобто отримання військами здатності вести повнокровні мобільні дії, необхідно корінним чином змінити, по-перше, систему матеріальних засобів ведення операції (мається на увазі зміст і рівень підготовки людського компоненту, зміст і технічний рівень підсистеми озброєнь і військової техніки і організаційно-штатна структура військ) і, по-друге, систему форм і способів ведення бойових дій. Кожен з перерахованих заходів може виконуватися тільки в рамках всієї виробленої системи перетворень.

Потрібно буде радикально переробити статутні документи, оскільки ті, що існують, недостатньо коректно враховують специфіку мобільних дій військ. Зокрема, спектр форм і способів, а також умов ведення мобільних дій істотно ширше і багатше, ніж у разі звичайних бойових дій (так, жорстка позиційна оборона і силовий прорив підготовленої оборони противника в ході мобільних дій відсовуються на другий план, поступаючись місцем маневреним формам оборони і наступу, а умови ведення бойових дій доповнюються варіантами, коли між протидіючими сторонами немає суцільної лінії фронту).

Реалізувати все це сьогодні на практиці, природно, неможливо без відповідного фінансування. Враховуючи складну сучасну економічну ситуацію, необхідно перш за все виявити способи і засоби вирішення проблеми фінансування військової реформи і створити цільове джерело фінансів, що постійно діє. Згадані заходи дуже непрості і вимагають окремого розгляду.

Якщо говорити про перші кроки створення відповідної матеріальної бази, то слід звернути увагу на такі важливі доданки мобільності, як оперативність добування початкової інформації для ухвалення рішення, вироблення рішення, постановки бойових завдань військам, управління військами в ході реалізації рішення; упередження противника в нанесенні вогневих ударів, здійсненні маневру і ударів військами; забезпечення безперервності взаємодії в бою різнорідних сил і засобів.

Висновки

Для послідовного вирішення проблеми мобільності дій військ необхідно наступне.

По-перше, розробити теоретичні основи мобільних дій. По-друге, розробити і упровадити у війська системи розвідки, управління, всебічного забезпечення мобільних дій, що реально діють, а також відповідні зразки озброєнь і військової техніки. І нарешті, по-третє, створити мобільні формування у військах, провести їх злагодження. Надалі регулярно практикувати тренування формувань ЗСУ по веденню мобільних дій.

Список літератури

1. Гончарук Н.Г., Вохов В.И. Маневр в операции (бою) // Военная мысль. – 2002. – № 8-9. – С. 32-35.
2. Злобин А.В. К вопросу об организации маневра в операции // Военная мысль. – 2004. – № 9. – С. 24-34.
3. Золотов Л.С. Взгляды на развитие способов ведения общевойсковой операции и боя // Военная мысль. – 1998. – № 3. – С. 33-41.
4. Кларк Уэсли К. Как победить в современной войне // Пер. с англ. – М.: Альпина Бизнес Букс. – 2004. – 240 с.
5. Корабельников А.А. Уроки и выводы из войны в Ираке // Военная мысль. – 2003. – № 8. – С. 68-80.

6. Свиридов А.А. Некоторые особенности операции “Свобода Ираку” // Зарубежное военное обозрение. – 2003. – № 4. – С. 2-7.

7. Шуляк П.И. Характер збройної боротьби у воєнних конфліктах майбутнього та основні напрямки розвитку Збройних Сил України на період до 2010 року // Інформаційний збірник із зв'язку і автоматизації. – 2002. – № 3. – С. 4-14.

Надійшла до редколегії 25.07.2008

Рецензент: д-р військ. наук, проф. Г.А. Дробаха, Харківський університет Повітряних Сил ім. І. Кожедуба, Харків.

МОБИЛЬНЫЕ ДЕЙСТВИЯ ОБЩЕВОЙСКОВИХ СОЕДИНЕНИЙ, ЧАСТЕЙ, ПОДРАЗДЕЛЕНИЙ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ

Н.Д. Ткаченко

В статье рассматривается вопрос внедрения мобильных действий в боевую практику войск, имеющих государственное значение, поскольку непосредственно связан с решением проблемы обеспечения национальной безопасности страны и, кроме этого, есть гарантированный стимул для подъема морального состояния войск и реформирования их в русле современных требований.

Ключевые слова: мобильные действия, упреждение противника, выработка решения, маневр, удар.

MOBILE ACTIONS CONNECTIONS, PARTS, SUBDIVISIONS In MODERN TERMS

M.D. Tkachenko

In the article the question of introduction of mobile actions is examined in battle practice of troops, having a state value, as directly related to the decision of problem of providing of national safety of country and, except for it, there is a stimulus for getting up of morale of troops and reformation them in the river-bed of modern requirements.

Keywords: mobile actions, forestalling of opponent, making of decision, maneuver, blow.